

Edyta Gwarda-Gruszczyńska*

Strategie przedsiębiorstw a ochrona własności intelektualnej

Wprowadzenie

Współczesne przedsiębiorstwa coraz częściej muszą zwracać uwagę na konieczność ochrony własności intelektualnej wytworzonej przez ich pracowników i wiedzy, jaką zgromadziły. Konieczność ta wynika z faktu, że zasoby niematerialne, a w tym innowacje i nowe technologie nabierają od wielu lat dużego znaczenia w rozwoju przedsiębiorstw oraz procesie budowania przez nie przewagi konkurencyjnej. Należy podkreślić, że nie wszystkie sektory podlegają silnej presji ze strony tego typu zasobów, ale część jest bezwzględnie od nich uzależniona. Analizując tendencje zachodzące w sektorach typu informatyka, elektronika, telekomunikacja, biotechnologia wyraźnie widać, że rozwój innowacji i nowych technologii jest kołem napędowym tych sektorów. W związku z powyższym, konkurujące w ich ramach przedsiębiorstwa są zmuszone do formułowania i realizacji strategii nastawionych na tworzenie lub pozyskiwanie tego typu zasobów.

Ponieważ innowacje oraz nowe technologie są zasobami trudnymi do imitowania i rzadkimi, a ich posiadanie może przyczynić się do sukcesu rynkowego przedsiębiorstwa to, aby tak się stało, powinny być w odpowiedni sposób chronione. Ochrona własności intelektualnej powinna zatem stanowić element strategii przedsiębiorstw. Nie zawsze jednak tak się dzieje i nie zawsze menadżerowie mają świadomość wagi problemu. Mimo ciągle rosnących wskaźników publikowanych przez World Intellectual Property Organization (WIPO) czy European Patent Office, świadczących o coraz większej świadomości w tym zakresie, praktyka gospodarcza pokazuje wiele przykładów przedsiębiorstw, które nie mają odpowiedniej wiedzy lub świadomości dotyczących możliwości ochrony własności intelektualnej. Inny problem stanowią koszty tego typu działań, na których ponoszenie wiele przedsiębiorstw po prostu nie stać.

* Adiunkt w Katedrze Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego i od 2005 roku kierownikiem Studium Podyplomowego Komercjalizacji Nauki i Technologii na licencji Uniwersytetu Teksańskiego w Austin

Ochrona własności intelektualnej nabiera coraz większego znaczenia również ze względu na zmianę układu sił gospodarczych na świecie. Jeszcze do niedawna to Stany Zjednoczone, Japonia i Europa dyktowały trendy w zakresie nowych rozwiązań technologicznych i innowacji. Dzisiaj kraje Azji Wschodniej zdobywają na tym polu coraz silniejszą pozycję. Z powodu tego, że duże przedsiębiorstwa o zasięgu globalnym lub międzynarodowym lokują w tych krajach swoją produkcję i usługi część ich know-how jest wykorzystywana przez lokalne firmy. Dostęp do światowej wiedzy i technologii znacznie ułatwia tym firmom prowadzenie badań i tworzenie innowacji. Co więcej, jak pokazują dane WIPO w krajach Azji Wschodniej istnieje duża świadomość konieczności ochrony własności intelektualnej [WIPO, 2009].

Poważnym zagrożeniem stał się również powszechny dostęp do Internetu, który ułatwia wykradanie oraz handel danymi i informacjami. Własność intelektualna jest zasobem strategicznym, szczególnie pożądanym przez przedsiębiorstwa w ramach walki konkurencyjnej na rynku, toteż wiele przedsiębiorstw, osób czy zorganizowanych grup przestępczych – cyberprzestępców – wykorzystuje ją do nieuczciwego konkutowania.

Te i inne zjawiska, jakie mają miejsce w gospodarce, wskazują na rosnące znaczenie ochrony własności intelektualnej i konieczność traktowania jej jako niezbędnego elementu strategii przedsiębiorstw. Celem tego rozdziału jest zaprezentowanie współczesnych tendencji w zakresie ochrony własności intelektualnej oraz zagrożeń, jakie mogą dzisiaj napotkać przedsiębiorstwa, które nie zabezpieczają tego typu zasobów. Przedstawione tu zostaną również wybrane strategie w zakresie ochrony własności intelektualnej, zagadnienia związane z problemami, z jakimi borykają się przedsiębiorstwa w ramach działań związanych z ochroną własności intelektualnej oraz przykłady pokazujące, w jaki sposób niektóre przedsiębiorstwa włączają ochronę tego typu zasobów w swoje długofalowe strategie działania.

Tendencje w zakresie ochrony własności intelektualnej na świecie i w Polsce

Obserwując światowe tendencje w zakresie ochrony własności intelektualnej można wysunąć tezę, że mimo kryzysu gospodarczego ciągle rośnie i coraz bardziej nabiera na znaczeniu dynamika działań w tym kierunku.

Według Światowej Organizacji Ochrony Własności Intelektualnej (World Intellectual Property Organization - WIPO) tylko w 2007 roku na świecie zgłoszono 1,85 milionów aplikacji patentowych, a liczba przyznanych patentów wzrosła o 1,6%. W ostatnich latach, jak pokazują dane WIPO, a także europejskiej oraz

amerykańskiej organizacji patentowej ogólna dynamika patentowania ze względu na kryzys gospodarczy nieco zmalała, co nie oznacza jednak, że tendencja ta generalnie będzie się pogłębiać [WIPO, 2009]. Większość zgłoszeń patentowych pochodzi z krajów uprzemysłowionych i istnieje tu silna zależność między ilością zgłoszeń a poziomem PKB i wydatkami na badania i rozwój. Chiny, Japonia i Stany Zjednoczone zajmują najwyższe pozycje w rankingu, biorąc pod uwagę wspomniane wskaźniki. Aż około 59,2% zgłoszeń patentowych na świecie przypada tylko na te trzy kraje.

Patenty są często wykorzystywane do ochrony własności intelektualnej poza rodzimymi rynkami. Przykładowo w 2007 roku około 43,9% wszystkich decyzji o przyznaniu patentu przypadło na osoby lub firmy, które nie były obywatelami kraju, w którym zgłaszano aplikację. Tego typu działania są bardzo popularne, np. w Malezji, gdzie około 95% wszystkich zgłoszeń dokonywanych jest przez obywateli innych krajów. Skala zjawiska jest również duża w krajach, takich jak: Meksyk, Hongkong i spada aż do 13% w Korei Południowej i Japonii. Jak pokazują dane widoczna jest również tendencja do wzrostu zgłoszeń patentowych w krajach wschodzących gospodarek. Obywatele Stanów Zjednoczonych i Japonii posiadają na całym świecie aż około 47% z 6,3 miliona aktualnie ważnych patentów⁷⁵.

Zdaniem WIPO [2009] w 2008 roku zaobserwować również można było spadek ilości zgłaszanych znaków towarowych. Najwięcej znaków towarowych zarejestrowano w Chinach i Stanach Zjednoczonych, co stanowiło 11% wszystkich zarejestrowanych znaków towarowych na świecie. Około 35,1% rejestracji zgłosiły osoby lub firmy niebędące rezydentami danego kraju.

W przeciwieństwie do spadku liczby patentów i znaków towarowych, o 15,3% wzrosła liczba rejestrowanych na świecie wzorów przemysłowych. Rejestracje obcokrajowców stanowiły zaledwie 19,8% ogólnej liczby zgłoszeń, co stanowi znacznie niższy wskaźnik niż w przypadku patentów czy znaków towarowych. Najwięcej obcokrajowców rejestrowało znaki towarowe w Kanadzie (89,2%), znacznie mniej np. w Korei (7,6%).

Z powyższych danych można wnioskować, że nie tylko kraje uprzemysłowione, które od lat wiodły prym w zakresie ochrony własności intelektualnej przywiązują do tego typu działań duże znaczenie. Coraz większą wartość własności intelektualnej zauważają również gospodarki wschodzące i rozwijające się. Unia Europejska od dłuższego czasu promuje tworzenie nowych innowacyjnych rozwiązań, a co za tym idzie również ich ochrony, przeznaczając na ten cel wiele milionów Euro. Mimo że od 2000 roku w Strategii Lizbońskiej widniał zapis o dorównaniu poziomem innowacyjności do Stanów Zjednoczonych i Japonii, to

⁷⁵ <http://www.wipo.int/ipstats/en/> z dnia 16.03.2010.

jednak wciąż kwestia ta budzi wiele wątpliwości i wydaje się być tylko nierealnym marzeniem.

W Europie najbardziej aktywnymi państwami w tworzeniu wynalazków i innowacji są Niemcy, Francja, Szwajcaria, Wielka Brytania, Włochy, Holandia i Szwecja (patrz tabela 1). W porównaniu jednak ze światowymi potentatami w tej dziedzinie liczba zgłaszanych przez nie patentów jest niewielka. Taka sama tendencja utrzymuje się w przypadku znaków towarowych oraz wzorów przemysłowych, itp. Analizując zgłoszenia do Europejskiej Organizacji Patentowej można stwierdzić, że rynek europejski w dużej mierze zdominowany jest przez zgłoszenia patentowe instytucji lub osób z krajów, takich jak: Stany Zjednoczone, Japonia czy Korea Południowa. Te właśnie kraje bardzo aktywnie chronią swoje prawa własności, nie tylko w Europie, ale i na świecie.

Tabela 1.

Patenty przyznane przez Europejską Organizację Patentową w latach 2006-2009

Kraj	2006	2007	2008	2009
Niemcy	14275	11933	13496	11384
Francja	4499	3980	4802	4031
Szwajcaria	2214	1984	2422	2213
Włochy	2314	1964	2254	1992
Wielka Brytania	2242	1901	1969	1646
Holandia	1924	1831	1941	1595
Szwecja	1499	1489	1582	1305
Stany Zjednoczone	14833	12503	12733	11352
Japonia	12044	10651	10917	9439
Korea Południowa	165	149	263	201
Polska	17	27	26	33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://www.epo.org/about-us/office/statistics/patent-granted.html> z dnia 30.05.2010 r.

Analizując dane zamieszczone w tabeli 1, można stwierdzić, że Polska nie jest liczącym się graczem w zakresie innowacyjności, nawet na tle Unii Europejskiej, a co za tym idzie tworzenia i chronienia nowych rozwiązań, produktów, technologii, znaków towarowych, wzorów przemysłowych, itp. Zdaniem twórców European Innovation Scoreboard (EIS) 2008 uważani jesteśmy wciąż za „kraj doganiający” (*catching up country*). Z biegiem lat widać jednak pewne postępy w zakresie poprawy poziomu innowacyjności polskiej gospodarki. Świad-

czyć może o tym chociażby wzrost wskaźnika „Innowacje wprowadzone w małych i średnich przedsiębiorstwach (MSP)” (SMEs innovating in-house) z 13,8 w roku 2007 do 17,2 w roku 2008 [PRO INNO Europe, 2009].

Mimo iż w perspektywie globalnej przyrosty następujących wskaźników są nieznaczne, to w warunkach polskich mogą świadczyć o wzroście świadomości w zakresie znaczenia ochrony własności intelektualnej. W European Innovation Scoreboard 2008, w porównaniu z rokiem 2007 zaobserwowano następujące tendencje:

- wzrost wskaźnika „Kapitał ryzyka jako % PKB” (Venture capital as % of GDP) z 0,001 do 0,017,
- wzrost wskaźnika „Liczba nowych wspólnotowych znaków towarowych na milion mieszkańców” (Community trademarks per milion population) z 24,7 do 33,2.

W ciągu ostatnich 5 lat główną determinantą poprawy poziomu innowacyjności gospodarki w Polsce, przede wszystkim były czynniki zaliczone do⁷⁶:

- grupy „Zasoby ludzkie” (Human resources), w szczególności wzrost liczby osób posiadających stopień doktora w naukach ścisłych i technicznych (Science and Engineering – S&E) oraz społecznych i humanistycznych (Social Sciences and Humanities – SSH) na 1000 mieszkańców w wieku 25-34 lat) z 0,53% w 2001 r. do 0,86% w 2006r.
- grupy wskaźników związanych z **ochroną własności intelektualnej**, określonej mianem „Throughputs”, w szczególności wzrost liczby: wniosków patentowych w Europejskim Urzędzie Patentowym (European Patent Office – EPO) na milion mieszkańców z 1,5 w 2001 r. do 3,1 w 2006 r., nowych wspólnotowych znaków towarowych na milion mieszkańców” (Community trademarks per milion population) z 0,2 w 2001 r. do 33,2 w 2006 r. oraz nowych wspólnotowych wzorów przemysłowych na milion mieszkańców” (Community industrial designs per milion population) z 2,0 w 2002 r. do 45,5 w 2007 r.

Tabela 2 pokazuje porównanie wskaźników związanych z ochroną własności intelektualnej w rozszerzonej UE przeprowadzone w oparciu o badanie European Innovation Scoreboard 2008.

⁷⁶ <http://www.mg.gov.pl/Gospodarka/Innowacyjnosc/Polityka+innowacyjnosci/Nowe+wyniki+badan+innowacyjnosci+polskiej+gospodarki.htm> z dnia 18.02.2010.

Tabela 2.

Porównanie wskaźników związanych z ochroną własności intelektualnej dla Polski oraz rozszerzonej Unii Europejskiej w oparciu o EIS 2008

Wymiary i wskaźniki w EIS	Źródła danych i rok	Wartość wskaźnika dla Polski	Wartość wskaźnika dla UE-27
Przepustowość – wskaźniki związane z ochroną własności intelektualnej (<i>Throughputs</i>)			
Liczba wynalazków zgłoszonych do ochrony do EPO na milion mieszkańców	Eurostat (2005)	3,0	105,7
Liczba nowych wspólnotowych znaków towarowych na milion mieszkańców	OHIM / Eurostat (2007)	33,2	124,6
Liczba nowych wspólnotowych wzorów przemysłowych na milion mieszkańców	OHIM / Eurostat (2007)	45,5	121,8
<i>Bilans</i> płatniczy w zakresie technologii jako % PKB	World Bank (2006)	0,40	1,07

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych EIS 2008, Statistics in Focus, Science and Technology, Eurostat 2007, No. 17.

Porównanie powyższe pokazuje, że mimo starań i rozwoju, ciągle jeszcze jesteśmy nawet na tle Unii Europejskiej krajem, gdzie własność intelektualna jest słabo chroniona. Również w przypadku analizy lokalnych danych prowadzonej przez Główny Urząd Statystyczny dotyczącej patentów i innych wartości niematerialnych, które powinny podlegać ochronie, nie wypadamy jako kraj zbyt do-
brze (patrz Tabela 3).

Tabela 3.
Ochrona własności przemysłowej w Polsce w latach 2000-2007

Krajowe	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Wynalazki								
Zgłoszone	2404	2202	2313	2268	2381	2028	2157	2392
Udzielone patenty	939	851	834	613	778	1054	1122	1575
Wzory użytkowe								
Zgłoszone	1274	1057	865	732	648	600	625	604
Udzielone prawa ochronne	680	484	558	666	894	829	869	605
Wzory zdobnicze i przemysłowe								
Zgłoszone	1175	1223	1284	1917	1918	1773	1707	1598
Udzielone prawa z rejestracji wzorów przemysłowych	-	139	921	1837	2026	1973	1437	1431
Znaki towarowe								
zgłoszone	14111	12434	12355	13281	13776	13864	14065	13951
Udzielone prawa ochronne	7118	5074	4803	5181	5669	8688	10644	14033

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Główny Urząd Statystyczny, Nauka Technika w 2007 roku, GUS, Warszawa 2009, www.stat.gov.pl.

W porównaniu z Niemcami, którzy zgłosili do Polskiego Urzędu Patentowego w 2007 roku około 13 000 patentów, statystyki polskie nie wypadają zachęcająco. Spada co prawda liczba zgłoszeń patentowych przedstawicieli innych krajów (361 zgłoszeń wynalazków zagranicznych w 2007 roku), niemniej ciągle liczba przyznawanych patentów obcokrajowcom jest większa od liczby przyznawanych patentów obywatelom lub firmom polskim (1959 udzielonych patentów obcokrajowcom w 2007 roku) [GUS 2009].

Też, że mimo starań i rozwoju ciągle jeszcze jesteśmy krajem, gdzie własność intelektualna jest słabo chroniona, potwierdza również szereg badań prowadzonych przez różnego rodzaju organizacje. Z badań i informacji zawartych w „Rankingu najbardziej innowacyjnych firm. Kamerton 2008” przygotowanym przez Konfederację Polskich Przedsiębiorców „LEWIATAN” wynika, że ochrona własności intelektualnej ma w przypadku przedsiębiorstw działających w Polsce trzy wymiary: po pierwsze powstaje u nas relatywnie niewiele wyn-

lasków; po drugie, świadomość możliwości i korzyści ochrony własności intelektualnej jest bardzo niska [Starczewska-Krzysztosek, 2008]. Ponadto ochrona własności intelektualnej wiąże się z dużymi kosztami. W efekcie niewiele firm, szczególnie małych i średnich chroni swoją własność intelektualną. Zdaniem autorów rankingu niską świadomość znaczenia ochrony własności intelektualnej dla działalności przedsiębiorstw pokazują również wyraźne statystyki dotyczące firm, które w latach 2004-2006 zgłosiły wynalazki do opatentowania, zarejestrowały wzory użytkowe, przemysłowe, znaki towarowe, zastrzegały prawa autorskie. Znaczenie i potrzebę ochrony własności intelektualnej w największym stopniu widzą duże przedsiębiorstwa, jednak odsetek dużych firm korzystających z ochrony własności intelektualnej w Polsce jest również bardzo mały. Największe wśród wszystkich przedsiębiorstw jest zrozumienie potrzeby ochrony znaku towarowego, a najmniejsze – ochrony wzoru przemysłowego i wynalazków.

Wnioski te potwierdzają również badania przeprowadzone przez Krajową Izbę Gospodarczą (KIG)⁷⁷. Przedstawiciele tej instytucji wykorzystując metody ankietowe, pytali przedsiębiorców o zainteresowanie firm ochroną własności intelektualnej, jak również wiedzy na temat możliwości otrzymania wsparcia finansowego na uzyskanie i realizację ochrony własności przemysłowej. Wielu przedsiębiorców podkreślało, że posiadanie prawa do wykorzystania wynalazków, technologii, wzornictwa lub różnorodnych znaków handlowych ma podstawowe znaczenie dla uzyskania przewagi konkurencyjnej. Ochrona własności intelektualnej stanowi wartość na tyle istotną, iż zaczyna być postrzegana jako międzynarodowa waluta. Niestety i tym razem badania wykazały, że polskie przedsiębiorstwa bardzo rzadko obejmują ochroną wytwarzane przez siebie wyroby i produkty. Wyniki przeprowadzonego przez KIG badania wskazują, iż 64% ankietowanych firm chroni własność przemysłową. Wynik ten może wydać się zadowalający, jednak z danych gromadzonych przez Urząd Patentowy RP wynika, że z reguły ochroną tą objęte są znaki towarowe, w znacznie mniejszym stopniu wzory przemysłowe czy patenty. Uzyskane wyniki wskazują również na to, iż jedynie 50% ankietowanych przedsiębiorców wie o tym, że istnieje możliwość otrzymania wsparcia na uzyskanie lub realizację ochrony własności przemysłowej.

Co więcej, przedsiębiorcy wychodzą z założenia, że koszty tych działań są zbyt duże w stosunku do potencjalnych efektów ekonomicznych. Stąd też wy-

⁷⁷ Krajowa Izba Gospodarcza, Projekt: *Strategie zarządzania międzynarodowego oparte na własności intelektualnej. Promocja korzyści z ochrony własności intelektualnej w polskich przedsiębiorstwach*. <http://www.kig.pl/index.php/projekt---wlasnosc-intelektualna> z dnia 14.02.2010.

stępujące coraz częściej przypadki kradzieży kluczowych danych przedsiębiorstw związanych z opracowanymi innowacyjnymi rozwiązaniami.

Problem braku finansowania widoczny jest również w przypadku analizy danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). Przedsiębiorstwa wymieniały tu następujące przeszkody we wdrażaniu innowacji⁷⁸:

- zbyt wysokie oprocentowanie kredytów - 56%,
- brak własnych środków finansowych - 56%,
- brak bazy rozwojowej - 36%,
- wysoki stopień niepewności zbytu - 36%,
- akty prawne, normy i przepisy - 14%
- brak rozpoznania potrzeb rynkowych - 14%,
- brak informacji na temat technologii - 13%,
- brak możliwości współpracy z innymi instytucjami - 11%.

Jak pokazują powyższe dane, problem finansowania dotyczy większości z nich. Inne przyczyny braku ochrony własności intelektualnej wykazywane w różnych badaniach prowadzonych w tym obszarze badawczym to:

- niewystarczająca wiedza kadr zarządzających B+R na temat możliwości i warunków dokonywania zgłoszeń patentowych, w tym zgłoszeń międzynarodowych,
- niewystarczająca współpraca naukowców z przedsiębiorcami – mogący ponieść koszty zgłoszenia patentowego w odniesieniu do wynalazku mającego wartość gospodarczą,
- brak upowszechniania informacji o korzyściach płynących z dokonania zgłoszenia, a w konsekwencji brak motywacji do komercjalizacji wyników.

Ochrona polskiej własności intelektualnej jest również ograniczona ze względu na brak środków na szkolenia i zatrudnianie przez jednostki naukowe wystarczającej liczby rzeczników patentowych, brak środków na badania stanu techniki i inne prace związane z dokonaniem prawidłowego zgłoszenia patentowego, dokonywanie zgłoszeń krajowych i jednocześnie brak zainteresowania zgłoszeniami międzynarodowymi.

Aktualne zagrożenia bezpieczeństwa własności intelektualnej i korzyści wynikające z jej ochrony

Ochrona własności intelektualnej, w tym własności przemysłowej, jest niezbędną dla prawidłowego rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Dlatego jednym z podstawowych warunków umożliwiających rozwój technologiczny jest nowoczesny, sprawny i skuteczny system ochrony niematerialnych składników

⁷⁸ Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl z dnia 14.02.2010.

przedsiębiorstwa. Posiadane prawa do wykorzystania wynalazków, technologii, wzornictwa lub różnorodnych znaków handlowych ma coraz częściej podstawowe znaczenie dla funkcjonowania organizacji biznesowych. Jednym z najcenniejszych aktywów nowoczesnej firmy jest znana i ceniona marka, logo, „brand”, znak towarowy, nazwa firmowa, nazwa produktu lub wzór opakowania. Wartości te budują rynkową tożsamość przedsiębiorstwa i często decydują o zdolności do generowania zysku. Także prawa do korzystania ze stworzonej lub zakupionej technologii, rozwiązań konstrukcyjnych, dokonanych wynalazków lub opracowanego „design” mają decydujący wpływ na wartość i pozycję rynkową przedsiębiorstwa oraz perspektywy jego rozwoju.

Innowacyjność gospodarki, czyli zdolność do kreowania nowych rozwiązań, technologii i produktów, zależy więc bezpośrednio od skutecznej ochrony praw do wartości niematerialnych powstających w wyniku działalności ekonomicznej, naukowej lub projektowej. Tylko bowiem w otoczeniu rynkowym zapewniającym i respektującym taką ochronę, przedsiębiorcy skłonni są do inwestowania w rozwiązania mające walor nowości, co jest podstawowym warunkiem wzrostu konkurencyjności oraz lepszego wykorzystania różnorodnych zasobów.

Znaczenie ochrony własności intelektualnej rośnie w miarę rozwoju procesów globalizacji, a co za tym idzie coraz to większej dostępności do informacji o innych podmiotach i ich działaniach na rzecz tworzenia nowych rozwiązań technologicznych i produktów. Szczególnego znaczenia nabiera jednak w sytuacji kryzysu gospodarczego - recesji, kiedy to wiele firm musi przemyśleć od nowa swoje strategie i plany na przyszłość. Firma McAfee w 2009 roku przeprowadziła badania dotyczące aspektów bezpieczeństwa gospodarek opartych na informacji [Raport, McAfee, 2009]. Badania te dowodzą, że z powodu globalnej recesji na świecie zwiększyło się zagrożenie bezpieczeństwa własności intelektualnej. Zdaniem autorów badania, zjawiska szczególnie ważne, a jednocześnie stanowiące duże zagrożenie dla wielu przedsiębiorstw to kradzież danych i cyberprzestępczość. Straty firm nimi spowodowane w obszarze własności intelektualnej przekraczają bilion dolarów.

Inni eksperci również podkreślają zwiększenie zagrożenie bezpieczeństwa najważniejszych informacji, jakie utrzymywane są w przedsiębiorstwach i stanowią ich zasoby strategiczne. Naukowcy z Centrum Edukacji i Badań Wiarygodności i Bezpieczeństwa Informacji (*CERIAS - Center for Education and Research in Information Assurance and Security*) Uniwersytetu Purdue przeprowadzili badanie ankietowe ponad 800 menadżerów do spraw informatyki z różnych stron świata: USA, Wielkiej Brytanii, Niemiec, Japonii, Chin, Indii, Brazylii i Dubaju⁷⁹. Podczas badania skupiono się na źródłach wiedzy i informacjach,

⁷⁹ <http://www.cerias.purdue.edu> z dnia 25.02.2010.

takich jak: różne formy własności intelektualnej, miejscach ich przechowywania, sposobie przesyłania oraz okolicznościach utraty. Według oceny badanych firm tylko w 2008 roku łączne straty związane z utratą własności intelektualnej sięgnęły 4,6 mld dolarów, natomiast wydatki na likwidację skutków naruszenia bezpieczeństwa sięgnęły 600 mln dolarów. Badanie wykazało również, że firmy w ogromnej mierze nie zdają sobie sprawy ze skali strat i wartości swojej własności intelektualnej. Zdaniem przedstawicieli CERIAS własność intelektualna ma wymierną wartość handlową - tak, jak złoto, diamenty czy ropa naftowa, a jej kradzież może mieć poważne konsekwencje ekonomiczne.

Autorzy raportu „*The 2009 Ernst & Young business risk report*”, tak jak wcześniej wskazane źródła podkreślają, że poważne zagrożenie dla własności intelektualnej stanowi dostęp do Internetu i związane z nim kwestie bezpieczeństwa [Raport Ernst & Young, 2009].

Z przeanalizowanych badań i raportów wynika, że źródła zagrożenia własności intelektualnej wynikają z następujących tendencji, jakie obecnie panują na świecie:

- *Recesja zwiększa zagrożenie własności intelektualnej* - globalny kryzys finansowy i jego wpływ na bezpieczeństwo kluczowych danych, takich jak własność intelektualna jest przedmiotem poważnego zaniepokojenia przedsiębiorstw. 39% respondentów uważa, że w obecnej sytuacji gospodarczej kluczowe informacje są zagrożone w dużo większym stopniu, niż dotychczas.

- *Zróżnicowane zaangażowanie w ochronę kluczowych informacji* – przedsiębiorstwa z krajów rozwijających się przykładają większą wagę do ochrony własności intelektualnej i inwestują w nią więcej, niż podobne firmy zachodnie. W Brazylii, Chinach i Indiach wydaje się na bezpieczeństwo więcej, niż w Niemczech, Wielkiej Brytanii, USA czy Japonii. 74% respondentów z Chin i 68% respondentów z Indii dokonało inwestycji w bezpieczeństwo własności intelektualnej w celu zwiększenia konkurencyjności.

- *Własność intelektualna stanowi obecnie rodzaj międzynarodowej waluty* - własność intelektualna staje się nowym celem cyberprzestępców.⁸⁰ Eksperci twierdzą, że odnotowano wzrost liczby przypadków naruszenia bezpieczeństwa

⁸⁰Przykładem ataków cyberprzestępców niosących olbrzymie konsekwencje finansowe może być koncern Google, który rozważa wycofanie się z Chin. Firma nie chce dłużej zmagać się z chińską cenzurą i bierze nawet pod uwagę wycofanie się z tego rozwijającego się najszybciej na świecie rynku internetowego. Według informacji podawanych przez firmę główną przyczyną takiej zmiany stanowiska są zmasowane ataki hakerskie z Chin, kradzież informacji o programach, a także coraz większe ograniczanie wolności wypowiedzi w chińskim Internecie. Na skutek prowadzonych z chińskich komputerów ataków hakerskich firmie Google wykradziono ważne elementy kodu, za pomocą którego da się uzyskać dostęp do innych danych i zidentyfikować słabe punkty zabezpieczeń. Wykryte zostały także podobne ataki na co najmniej 20 innych wielkich firm działających w sektorze finansów, technologii, mediów i chemii.

danych korporacyjnych przez zorganizowane grupy przestępcze. Cyberprzestępcy coraz częściej wykorzystują zaawansowane techniki "phishingu" do ataku na członków zarządów przedsiębiorstw. 39% respondentów za najważniejsze zadanie uznaje ochronę własności intelektualnej przed próbami jej wykradania.

- *Pracownicy kradną własność intelektualną dla pieniędzy oraz by zyskać przewagę na rynku pracy*- rośnie liczba pracowników, którzy mając problemy finansowe, decydują się na kradzież kluczowych danych przedsiębiorstwa. W warunkach globalnej recesji, wobec groźby utraty pracy i malejącej możliwości normalnego zatrudnienia „cybernetyczne krety” wykradają dane, które mogą być atrakcyjne dla przyszłych pracodawców, by zwiększyć swą wartość na rynku pracy. Według 42% respondentów, zwalniani pracownicy stanowią największe zagrożenie dla kluczowych informacji.

- *Bezpieczeństwo własności intelektualnej, a geografia* - uwarunkowania geopolityczne mają wpływ na percepcję kwestii bezpieczeństwa informacji. Badane firmy uznały Chiny, Pakistan i Rosję za strefy podwyższonego ryzyka z licznych powodów : prawnych, kulturowych i gospodarczych. Dlatego też 26% respondentów unika przechowywania swej własności intelektualnej w Chinach. Zarazem aż 47% respondentów z Chin uważa, że największe zagrożenie dla ich własności intelektualnej stanowią Stany Zjednoczone.

Szczególnie w sytuacji kryzysu gospodarczego firmy są zmuszone ograniczać wydatki i redukować liczebność personelu, co zmniejsza skuteczność ochrony i ułatwia zadanie przestępcom. Przedsiębiorstwa powinny traktować środki bezpieczeństwa nie jako źródło kosztów, lecz jako niezbędny element prowadzenia działalności. Przytoczony wcześniej raport firmy McAfee wskazuje, że w takich krajach, jak: Brazylia, Japonia czy Chiny kluczem do bezpieczeństwa danych jest możliwość ich bezpiecznego przechowywania. Aż sześćdziesiąt procent respondentów z Chin deklaruje, że właśnie względy bezpieczeństwa skłoniły ich do przechowywania kluczowych informacji poza granicami kraju. Takie same działania podejmują firmy z USA. Toteż Polska i inne kraje Europy Środkowej stały się ważnym zapleczem outsourcingowym dla międzynarodowych koncernów, zarówno w obszarze produkcji, jak i przetwarzania danych. Przedsiębiorstwa z naszego regionu mają dostęp do poufnych informacji firm niemieckich, amerykańskich, brytyjskich, a nawet chińskich czy japońskich. Utrzymanie takiej pozycji będzie wymagać stworzenia i utrzymania przez polskie firmy systemów bezpieczeństwa spełniających najwyższe standardy, a co za tym idzie utrzymania lub zmian strategii w zakresie ochrony własności intelektualnej.

Z jednej strony wszystkie wspomniane zagrożenia, z którymi borykają się przedsiębiorstwa na całym świecie oraz z drugiej strony dążenie wielu firm do budowania swojej przewagi konkurencyjnej na bazie zasobów niematerialnych

– zasobów wiedzy powodują, że znaczenie ochrony własności intelektualnej rośnie i staje się zasadniczym problemem strategicznym lub istotną kwestią dla wielu przedsiębiorstw. Część z nich w zależności od możliwości finansowych i stopnia świadomości w zakresie tego problemu podejmuje szereg działań, które mają na celu zabezpieczenie własności intelektualnej, wiele jednak zdaje się nie zauważać problemu.

Zdaniem Urzędu Harmonizacji w Ramach Rynku Wewnętrznego można wskazać szereg powodów, dla których przedsiębiorcy dostrzegają rosnące znaczenie ochrony własności intelektualnej, szczególnie w kontekście rozwoju przedsiębiorstw [Urząd Harmonizacji w Ramach Rynku Wewnętrznego, 2002]. Wśród najczęstszych powodów rejestracji wzorów towarowych w Unii Europejskiej wymieniają oni:

- zapobieganie przed kopiowaniem 70,0%,
- taktyka przedsiębiorstwa 23,4%,
- działania konkurencyjne 20,3%,
- prestiż przedsiębiorstwa 10,1%,
- eliminacja kopiowania 6,5%.

Znajomość reguł i zasad ochrony własności przemysłowej i intelektualnej, oprócz zapobiegania kopiowaniu czy imitowaniu produktów lub usług przedsiębiorstwa może przynieść szereg innych korzyści, na przykład wynikających z:⁸¹

- komercjalizacji własnych osiągnięć i pomysłów;
- zabezpieczeniu uzyskanych praw ochronnych;
- przyciągnięciu inwestorów potrzebnych dla dalszego rozwoju firmy i utrzymaniu obecnych;
- sprzedaży praw z patentu w przyszłości jako towaru lub jako udział w biznesie;
- unikaniu nieekonomicznych inwestycji badawczo-rozwojowych i marketingowych;
- kreowaniu wizerunku firmy za pomocą znaku towarowego i jakościowej strategii firmy;
- negocjowaniu licencji i zawieraniu umów w oparciu o prawa własności intelektualnej i przemysłowej;
- zwiększaniu wartości rynkowej firmy;
- zdobywaniu przedsięwzięć kapitałowych oraz rozszerzaniu dostępu do środków finansowych;
- uzyskiwaniu dostępu do nowych rynków.

⁸¹ *Learning and Support System. How to protect innovations and intangible assets*, InnoSupport: Supporting Innovation in SMEs, <http://www.innosupport.net/>, z dnia 08.10.2008 r.

Istniejące i coraz to bardziej powszechne zagrożenia dla bezpieczeństwa własności intelektualnej oraz niewątpliwe korzyści wynikające ze strategicznego myślenia o ochronie tych zasobów powodują, że wiele firm włącza ten aspekt do swoich strategii działania.

W przypadku polskich przedsiębiorstw nie jest to jednak takie oczywiste. W Polsce potrzeba ochrony własności intelektualnej jest zbyt mała, o czym mogą świadczyć również wyniki wspólnie przygotowanego przez firmę doradczą KPMG oraz stowarzyszenie ProMarka raportu pt. *„Intelektualne złoto. Znaczenie własności intelektualnej w gospodarce oraz w sektorze dóbr konsumpcyjnych”* [Jędrzejewska, 2009]. Pokazuje on stosunek przedstawicieli polskich średnich i dużych firm z sektora dóbr konsumpcyjnych do ochrony i zarządzania własnością intelektualną. Poruszono w nim, między innymi problem naruszenia i wyceny własności intelektualnej i prawnego zagadnienia zarządzania własnością intelektualną.

Podobnie, jak we wcześniej cytowanym raporcie KPP Lewiatan wyniki badań pokazują, że **świadomość wartości własności intelektualnej i potrzebę jej ochrony** rozumieją szefowie głównie dużych firm, którymi określane są w badaniu przedsiębiorstwa o obrotach przekraczających w ostatnim roku finansowym 100 mln zł [Starczewska-Krzysztozek, 2008]. Należy podkreślić, że to zwykle duże firmy posiadają świadomość i praktykę myślenia strategicznego czyli planowania, budowania scenariuszy otoczenia i przygotowywania różnych wariantów. Wyniki sugerują, że istnieje spora dysproporcja w postrzeganiu tego zagadnienia przez średnie firmy (obroty na poziomie 25-100 mln zł), spośród których tylko 15 proc. szefów uważa to zagadnienie za bardzo ważne.

W raporcie tym lepsze wyniki wśród średnich firm uzyskano, pytając, czy przedsiębiorstwa posiadają **strategię zarządzania własnością intelektualną**. Z badania wynika, że posiada ją co czwarta mniejsza firma i większa część dużych.

Problem z **naruszeniem własności intelektualnej** dotyczy głównie dużych firm, ponieważ posiadane przez nie własności intelektualne i patenty mają dużą wartość. Naruszając tę własność intelektualną, nieuczciwi przedsiębiorcy liczą na większe zyski. Najczęstszym przypadkiem naruszeń są podróbki oraz produkty podobne. Pocieszający jest za to fakt, że od września 2008 roku, czyli od umownej daty rozpoczęcia kryzysu gospodarczego, liczba naruszeń obserwowanych przez właścicieli praw nie zwiększyła się.

Z praktyką naruszeń własności intelektualnej przez inne podmioty bardzo często spotykało się, według wyników badań, 15% dużych firm i 2% małych firm biorących udział w badaniu. 11% dużych i aż 21% średnich deklaroowało, że naruszenia zdarzają się często.

Zarówno duże, jak i średnie firmy **walczą z naruszeniami własności intelektualnej**, współpracując z kancelariami prawnymi. Taką formę wskazało 60% dużych firm i 57% średnich. Jednocześnie z policją i urzędami celnymi współpracuje 35% dużych przedsiębiorstw i zaledwie 4% średnich. Okazuje się zatem, że polskie firmy – zwłaszcza te mniejsze – wciąż nie są świadome wartości ich marek i znaków towarowych oraz skali strat wynikających z naruszeń.

Strategie przedsiębiorstw w zakresie ochrony własności intelektualnej

Skoro zasoby w postaci własności intelektualnej mają tak duże znaczenie dla firm, zwłaszcza tych konkurujących na rynkach high-tech, przedsiębiorstwa powinny dołożyć starań, aby skutecznie nimi zarządzać i włączać je do swoich planów oraz działań strategicznych. Wielu przedsiębiorcom wydaje się, że jeśli opatentują wynalazek lub zgłoszą znak towarowy, to sukces rynkowy przyjdzie sam. Zarządzanie własnością intelektualną przedsiębiorstwa jest czymś więcej niż tylko zdobywaniem formalnych praw do tej własności, gdyż prawa patentowe czy znaki towarowe nie są wiele warte, jeśli nie są w odpowiedni i przemysłany sposób wykorzystane. Co więcej, część z cennej własności intelektualnej może nie wymagać formalnej rejestracji, ale innych środków ochrony (np. umów o zachowaniu tajemnicy).

Przedsiębiorstwa chcąc w pełni wykorzystać wartość tych zasobów, powinny myśleć o nich w kategoriach strategicznych [Baruk, 2006]. Tworząc ogólną strategię działania powinny uwzględniać te zasoby w planach strategicznych i starać się je zintegrować z innymi ważnymi zasobami i działaniami [Bąk, Kulawczuk, 2009].

Myślenie strategiczne to myślenie o przyszłości, w przypadku zasobów w postaci własności intelektualnej może ono przyjąć trzy kierunki. Może dotyczyć **kreowania** tych zasobów, ich **pozyskiwania** lub **utrzymywania** [Burgelman et al., 2009].

Kreowanie zasobów, czyli tworzenie własności intelektualnej może odbywać się na bazie własnych zasobów lub na bazie zasobów innych firm. Przedsiębiorstwo może prowadzić własną działalność badawczo-rozwojową lub współpracować z innym przedsiębiorstwem lub jednostką naukowo-badawczą, czy też jak pokazuje praktyka firmy IBM z całą rzeszą zainteresowanych osób (np. system Linux), w ramach wspólnego projektu nad rozwojem nowej technologii, stworzeniem innowacji, publikacji, wzoru przemysłowego, itp. [Nambisan, Sawhney, 2008].

Pozyskiwanie zasobów może opierać się na dobrowolnej współpracy w postaci aliansów strategicznych, sieci współpracy, joint-venture, fuzji, przejęć o charakterze przyjaznym (acquisition) lub na współpracy wymuszonej w posta-

ci przejęcia wrogiego (takeover), a także na zasadzie kupna licencji [Trott, 2008].

Przedsiębiorstwo może posiadać pomysł na projekt, ale może nie mieć odpowiednich zasobów, wtedy szuka partnerów, którzy ułatwią mu dostęp do takich w postaci, np. linii produkcyjnej lub możliwości testowania prototypu. Sytuacja taka często zdarza się w przemyśle farmaceutycznym, gdy jakiś ośrodek badawczy rozpoczął prace nad określonym lekiem, a nie ma wystarczająco dużo pieniędzy, żeby przeprowadzić badania kliniczne tego leku i go fizycznie wyprodukować, zareklamować i sprzedać na dużą skalę. Przykłady poszukiwania zasobów i ich pozyskiwania można znaleźć również w sektorze usług internetowych. Tu szczególnie ważnym zasobem strategicznym jest oprócz pomysłu na rozwiązanie informatyczne kapitał intelektualny i wiedza, jaką posiadają poszczególne osoby [Krzemiński, 2009].

O ile w przypadku kreowania zasobów własności intelektualnej nie ma aż tak poważnych problemów z utrzymaniem ich bezpieczeństwa, zwłaszcza na etapie koncepcji (z pracownikami zwykle podpisywane są umowy o zachowaniu tajemnicy), to w przypadku pozyskiwania tych zasobów, często pojawiają się problemy dotyczące ich bezpieczeństwa i praw do własności oraz praw do dysponowania nimi. Przykładem mogą być problemy Google Books związane z kopiowaniem książek bez wcześniejszego uzyskania praw wszystkich autorów i udostępnianiem ich internautom. Google, zdigitalizowała około siedem milionów książek pochodzących ze zbiorów różnych bibliotek. Obecnie użytkownicy przeszukiwarki mają dostęp do całej treści książki, jeśli jest ona w domenie publicznej (około jednego miliona książek). Dostęp do dzieł chronionych prawem autorskim jest ograniczony do fragmentu, chyba że właściciel praw autorskich udzielił zgody na korzystanie z całego dzieła [Szczepańska, 2010]. Dzieje się jednak tak po fakcie zgłoszenia naruszenia praw autorskich w 2005 r. przez Związek Autorów (The Authors Guild) oraz pięciu amerykańskich wydawców, którzy pozwali Google.

Utrzymywanie zasobów jest jednym z najtrudniejszych zadań, gdyż wymaga podejmowania zakrojonych na szeroką skalę działań strategicznych, które pozwolą ochronić posiadane własności intelektualne, co jak pokazuje wcześniejszy punkt nie jest łatwym zadaniem zwłaszcza w czasach, kiedy Internet ma tak olbrzymie znaczenie i oprócz korzyści może nieść za sobą olbrzymie zagrożenie [Kotarba, 2006]. Może ono wiązać się z koniecznością odpowiedniego zarządzania portfelem patentów lub podjęciem odpowiednich decyzji dotyczących tego, komu udzielić praw własności do naszych rozwiązań i na jakich zasadach.

Przy opracowywaniu strategii zarządzania własnością intelektualną w przedsiębiorstwie trzeba rozważyć następujące zagadnienia:

- jak chronić dobra niematerialne będące własnością firmy takie jak: wynalazki, nowe technologie, projekty racjonalizatorskie, wzory użytkowe i przemysłowe, znaki towarowe, a także systemy organizacji produkcji, kampanie reklamowe, i inne [Bieguński, 2004],
- co jest dla firmy bardziej opłacalne – wewnętrzne kreowanie zasobów, czyli prowadzenie własnych inwestycji badawczo-rozwojowych zmierzających do powstania nowatorskiego rozwiązania lub nowego produktu, czy pozyskiwanie ich na zewnątrz, np. kupno licencji lub praw wyłącznych na produkt lub technologię już istniejące na rynku [Szewc, et al. 2006].

W pierwszym przypadku niezwykle ważne jest jaką strategię patentowania i ochrony praw wyłącznych przyjmie przedsiębiorstwo. Przedsiębiorstwo może starać się o uzyskanie praw wyłącznych, ale równie dobrze może uznać dobra niematerialne firmy jako wiedzę utajoną, niepodlegającą ochronie prawnej. Uzyskując prawa wyłączne na określony produkt czy technologię ma zagwarantowaną możliwość produkowania chronionego produktu, jego promocji i sprzedaży; udostępniania chronionych dóbr innym podmiotom w drodze udzielania licencji lub też odsprzedaży praw do dóbr innym podmiotom.

Wyłączne prawa ochronne są jednak ograniczone czasowo (w przypadku patentu jest to 20 lat), a po okresie objętym ochroną właściciel ma obowiązek udostępnienia własnego rozwiązania innym podmiotom; ograniczeniom czasowym nie podlegają jedynie znaki towarowe i oznaczenia geograficzne oraz osobiste prawa autorskie. Są one również ograniczone terytorialnie - obowiązują tylko w tych krajach, w których przedsiębiorstwo te prawa uzyskało⁸².

Uznanie dóbr niematerialnych firmy jako wiedzy utajonej przedsiębiorstwa nie podlega powyższym ograniczeniom, wymaga jednak takiego zabezpieczenia, by chronione informacje nie dostały się do konkurencji.

Jeśli przedsiębiorstwo zdecyduje, że częścią jego strategii jest np. patentowanie, ma do dyspozycji szereg strategii (patrz Tabela 4). Jak pokazuje praktyka gospodarcza do najbardziej popularnych wśród wysoko konkurencyjnych przedsiębiorstw jest jednak strategia zarządzania portfelem patentów⁸³.

⁸² http://www.rsi.org.pl/index.php/pl/Prawa_wlasnosci_intelektualnej/Zarzadzanie_wlasnoscia/46 z dnia 15.02.2010.

⁸³ <http://www.pi.gov.pl/innosupport> ; http://kramarz.pl/?p=pl/publikacje/portfel_patentowy z dnia 15.02.2010.

Tabela 4.
Rodzaje strategii patentowych

Strategia	Charakterystyka
strategia patentowa „Ad hoc”	Ta strategia jest wynikiem wysiłków ad hoc oraz niewielkich środków. Jeden lub kilka patentów może być stosowanych do ochrony innowacji poprzez określony program. Istnieje wiele możliwości ich wyszukiwania, a ich koszty są niskie.
strategia „Snajpera”	Wielu posiadaczy patentów stosuje strategię „snajpera”. Opierają się oni na kilku patentach obejmujących ich podstawową technologię i nie koncentrują się na ochronie jej możliwych modyfikacji lub ulepszeń. Jest to z natury strategia ryzykowna, szczególnie wówczas, gdy podstawowe patenty są uznane w całości lub częściowo za nieważne i nie ma dodatkowych patentów obejmujących ulepszenia lub modyfikację oryginalnej technologii. Inne ryzyko, polega na tym, że oryginalne patenty i technologia, którą chronią, mogą stać się przestarzałe.
„blokowanie”	Strategie te stosuje się kiedy organizacja nie zamierza korzystać z patentów, ale stosuje je jako realną alternatywę przeciwko swoim konkurentom.
strategia „Shotgun”/ strategia portfela patentów	Zgodnie z tą strategią posiadacz patentów dąży do posiadania ich jak największej liczby w konkretnym obszarze technologii. To podejście ma stworzyć wrażenie, że obszar technologii jest tak objęty patentami, że jest prawie niemożliwym dla konkurencji, żeby opatentować cokolwiek lub żeby uniknąć naruszenia jednego lub wielu obowiązujących patentów. Jednak zapewniając optymalną ochronę, ten sposób realizacji celów może być kosztowny i nie odpowiedni dla małych i średnich przedsiębiorstw, które z natury mają niższe budżety na rozwój i badania. Dlatego też, niezwykle ważnym jest dla małych i średnich przedsiębiorstw stworzenie takiego opłacalnego zarządzania zasobem patentowym własności intelektualnej, które zapewni komercyjnie realistyczną równowagę między podejściem "postawić wszystko na jedną kartę" a podejściem "opatentować cokolwiek i wszystko".
strategia „pokrywania rynku”	W tym przypadku, wysiłki są skierowane na przekształcenie obszaru w dżunglę lub pole minowe patentów, np. poprzez bombardowanie każdego kroku w procesie produkcyjnym nowymi patentami, mniej lub bardziej systematycznie. Ta strategia może być stosowana w powstających technologiach, kiedy niepewność jest wysoka, czy kierunki rozwoju i badań są owocne lub w sytuacjach niepewności dotyczącej wagi ekonomicznej zakresu patentu.

Tabela 4. cd.

Strategia	Charakterystyka
strategia „płotu”	Niektóre organizacje zgłaszają patenty nie tylko dotyczące ich podstawowych technologii, ale również dotyczące narastającego postępu, żeby stworzyć pewnego rodzaju "płot" przeciwko konkurencji. Strategia „płotu” wymaga zwykle złożenia licznych wniosków patentowych w stosunku do wydanych patentów i produktów konkurencji, aby opatentować ulepszenia technologii konkurencji i ograniczyć jego przyszłą mobilność.
„otaczanie”	W tym przypadku, centralny patent, szczególnie strategiczny dla firmy może być ograniczony lub otoczony innymi patentami, które są mniej ważne, ale wspólnie blokują skuteczne użycie komercyjnego patentu centralnego, nawet po jego wygaśnięciu.
strategia „Prestiżu”	Niektóre przedsiębiorstwa uważają, że prestiż i przywództwo towarzyszące patentowi mogą pomóc ich działalności i stanowić siłę napędową tej strategii. Instytucje akademickie i badawcze znane są również ze składania wniosków patentowych, aby uzyskać uznanie w ich pracy badawczej. Małe przedsiębiorstwa mogą również szukać ochrony patentowej, aby wywrzeć wrażenie na potencjalnych inwestorach i wypromować oryginalność ich technologii.
strategia „stracha na wróble”	Właściciel patentu może nie mieć zamiaru dochodzić swoich praw, a zamiast tego czuwać, czy konkurencja trzyma się z daleka od obszaru, który jest chroniony. Patent działa tutaj na zasadzie „stracha na wróble” trzymającego konkurentów z dala od działalności właściciela. Strategia ta jest częściej spotykana w branżach, w których składanie patentów na dużą skalę i częste spory patentowe nie mają miejsca. Wyspecjalizowane przedsiębiorstwa będą zawsze bardziej szukały sposobów tworzenia wokół patentu, niż mniej wyspecjalizowane przedsiębiorstwa, które wolały raczej trzymać się z daleka niż inwestować w kosztowne procedury.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie : InnoSupport: wspieranie innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach, <http://www.pi.gov.pl/innosupport>; http://kramarz.pl/?p=/pl/publikacje/portfel_patentowy oraz M. Bąk, P. Kulawczuk (red.), Przedsiębiorczość intelektualna i technologiczna XXI wieku, Wyd. Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 2009.

Firmą, która przykłada szczególną wagę do patentowania jest IBM. W 2009 roku IBM po raz kolejny ogłoszona została liderem w zakresie patentowania. IBM zarejestrowała w USA 4 914 patentów, zajmując tym samym, po raz 17 z kolei pierwszą pozycję na liście najbardziej innowacyjnych firm. Firma w celu skutecznego zarządzania patentami stworzyła specjalne oprogramowanie, którego używa od ponad dekady, skutecznie analizując, oceniając i zarządzając portfolio ponad 30 000 patentów zarejestrowanych w USA. Oprogramowanie to w połączeniu z doświadczeniem firmy, umożliwiło IBM skorelowanie strategii patentowej i własności intelektualnej z potrzebami biznesowymi oraz wygene-

rowanie nowych sposobów czerpania wartości z patentów⁸⁴. Dzięki przyjętej strategii patentowej i odpowiedniemu narzędziu ją wspierającemu liczba patentów zarejestrowanych przez IBM w 2009 roku jest prawie czterokrotnie wyższa niż ilość patentów zarejestrowanych przez Hewlett Packard oraz większa, niż liczba wspólnych wynalazków firm Microsoft, Hewlett-Packard, Oracle, Apple, Accenture i Google⁸⁵.

Decydując o wyborze sposobu ochrony własności intelektualnej przedsiębiorstwa, należy kierować się również tym, czy firma zamierza sama produkować określone produkty, czy chce pobierać opłaty z tytułu udzielanych licencji lub zamierza sprzedać uzyskane wcześniej prawa. Czasami bardziej opłacalne, niż prowadzenie własnych prac i badań nad nowym produktem, jest korzystanie z rozwiązań już istniejących na rynku. Możliwe jest to poprzez:

- uzyskanie licencji upoważniającej do korzystania z rozwiązań chronionych w zamian za odpowiednie wynagrodzenie (podstawowe typy licencji prezentuje tabela 5),
- kupno majątkowych praw autorskich, patentu, praw ochronnych lub praw z rejestracji od ich właściciela.

Licencjonowanie ma wiele zalet. Zapewniać może skuteczny zwrot kosztów z inwestycji na rozwój i badania poprzez wchodzenie na nowe rynki, do których właściciel własności intelektualnej nie miałby dostępu; tworzenie nowych stosunków, które prowadzą do współpracy w zakresie rozwoju i badań; czy zapewnienie środków kontroli i stałego dostępu do rozwoju nowych technologii.

⁸⁴ www.ibm.com/research (US) z dnia 3.02.2010.

⁸⁵ <http://www.ibm.com/news/pl/pl/2010/01/28/n484029r34654f02.html> z dnia 3.02.2010.

Tabela 5.
Popularne rodzaje licencji

Rodzaj licencji	Charakterystyka
licencja zwykła	Jest to najbardziej popularny typ licencji. Licencja jest zwykła, jeśli prawa przyznane licencjobiorcy mogą być również przyznane innym. Typowym przykładem jest używanie komercyjnego oprogramowania.
licencja na wyłączność	Licencja jest przyznawana na wyłączność, jeśli licencjobiorca jest jedynym podmiotem, któremu udzielono praw licencyjnych. Typowym przykładem tutaj jest sytuacja, w której właściciel franczyzowanego punktu fast food może otrzymać wyłączone prawo na użycie franczyzowanego znaku towarowego na konkretnym obszarze geograficznym.
licencja patentowa (lub innej własności intelektualnej)	Właściciel patentu (lub innego typu własności intelektualnej) ma legalne prawo wyłączenia nieautoryzowanego użycia, sprzedaży, oferty sprzedaży czy importu produktu lub usług objętych przedmiotem ochrony.
licencja na wspólny rozwój	Przyjęte jest, iż jedno przedsiębiorstwo zajmujące się technologią zawiera umowę wspólnego rozwoju z innym, w celu współpracy w rozwoju produktu wymagającego specjalnych środków obu przedsiębiorstw. Kiedy rozwój nowego produktu jest zakończony, licencja na wspólny rozwój daje każdej ze stron wszystkie prawa do promocji produktu.
licencja wzajemna	Są to zasadniczo dwie licencje połączone w jedną umowę, która stosowana jest kiedy każda ze stron umowy chce uzyskać konkretne prawa do własności drugiej strony.
licencja warunkowa	Strony umowy ustalają w konkretnym czasie, że jeśli jedna ze stron nie wykona czegoś, wtedy stworzona zostanie licencja, np. jeśli sprzedawca oprogramowania nie dostarczy wystarczającej ilości produktu do dystrybutora, ten może otrzymać licencje na reprodukcję takich produktów z oryginału w określonym zakresie, w celu zaspokojenia złożonego zamówienia zgodnie z umową dystrybucji.
sublicencja	Przepisy sublicencji udzielają licencjodawcy prawnego upoważnienia do udzielania licencji na własność intelektualną innym. Byłoby to powszechne, kiedy oryginalny licencjodawca ukończy rozwój i badania w kontekście zasobu patentowego, podczas gdy inni posiadają patenty uzupełniające wspólnie zarządzany zasób.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: InnoSupport: wspieranie innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach, <http://www.pi.gov.pl/innosupport> oraz A. Szewc, K. Ziolo, M. Grzeszczak, Umowy jako prawne narzędzie transferu innowacji, PARP, Warszawa 2006, s. 13-16.

Podsumowanie

We współczesnej gospodarce własność intelektualna stanowi jeden z filarów konkurencyjności przedsiębiorstw. Jej ochrona może prowadzić do uzyskania i utrzymania przewagi konkurencyjnej. Mimo różnych potrzeb i różnych podejść do problemu ochrony własności intelektualnej niezaprzeczalnym jest fakt, że

coraz większa będzie konieczność ochrony zasobów strategicznych tego typu. W obliczu nasilonej konkurencji wynikającej z rozwoju nowych technologii, kurczących się w efekcie globalizacji rynków oraz zagrożeń, jakie wiążą się z powszechnym dostępem do informacji uzyskiwanych za pomocą Internetu wiele przedsiębiorstw, nawet tych, które jeszcze nie zauważają takiej potrzeby będzie musiało zabezpieczać swoje zasoby i włączać problem ochrony własności intelektualnej do swoich strategii działania. Proces taki wydaje się być nieodwracalny, a te przedsiębiorstwa, które nie poddadzą się takim praktykom prawdopodobnie będą pełniły marginalną funkcję na swoich rynkach, ich pozycja konkurencyjna będzie zagrożona.

Literatura

1. Baruk J., *Zarządzanie wiedzą i innowacjami*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2006.
2. Bąk M., Kulawczuk P. (red.), *Przedsiębiorczość intelektualna i technologiczna XXI wieku*, Wyd. Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 2009.
3. Bieguński L., *Ochrona własności przemysłowej*, PARP, Warszawa 2004.
4. Burgelman R. A., Christensen C.M., Wheelwright S.C., *Strategic Management of Technology and Innovation*, McGraw-Hill, Boston-Toronto 2009.
5. EIS 2008, Statistics in Focus, Science and Technology, Eurostat 2007, No. 17.
6. *European Innovation Scoreboard 2008. Comparative Analysis of Innovation Performance*, PRO INNO Europe Paper 2009, no 10, January.
7. Główny Urząd Statystyczny (GUS), *Nauka Technika w 2007 roku*, GUS, Warszawa 2009.
8. Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl z dnia 14.02.2010.
9. Jędrzejewska K., *Własność intelektualna na wagę złota?*
10. Kotarba W., *Ochrona wiedzy a kapitał intelektualny organizacji*, PWE, Warszawa 2006.
11. Krajowa Izba Gospodarcza, Projekt: *Strategie zarządzania międzynarodowego oparte na własności intelektualnej. Promocja korzyści z ochrony własności intelektualnej w polskich przedsiębiorstwach*.
<http://www.kig.pl/index.php/projekt---wlasnosc-intelektualna> z dnia 14.02.2010.
12. Krzemiński J., *Polski Google*, „Wprost” 2009, nr 44:
13. *Learning and Support System. How to protect innovations and intangible assets*, InnoSupport: Supporting Innovation in SMEs, <http://www.innosupport.net/>, z dnia 08.10.2008r.
14. Nambisan S., Sawhney M., *The Global Brain*, Wharton School Publishing, New Jersey 2008.

15. Raport: *Unsecured Economies: Protecting Vital Information*, McAfee, 2009.
<http://resources.mcafee.com/content/NAUnsecuredEconomiesReport> z dnia 20.01.2010.
16. Raport: *World Intellectual Property Indicators*, WIPO, Geneva 2009.
17. Starczewska- Krzysztozek M., *Ranking najbardziej innowacyjnych firm w Polsce. Kamerton Innowacyjności 2008*, Warszawa 2008, grudzień, www.pkpplewiatan.pl z dnia 17.04.2009
18. Szczepańska B., *Raport o prawie własności intelektualnej - najnowsze prace, dokumenty i inicjatywy*,
<http://www.ebib.info/2009/105/a.php?szczepanska> z dnia 11.02.2010.
19. Szewc A., Ziolo K., Grzesiczak M.: *Umowy jako prawne narzędzie transferu innowacji*, PARP, Warszawa 2006.
20. *The Ernst & Young business risk report. The 10 top risks for global business*. EYGM Limited, 2009,
[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2009_business_risk_report/\\$FILE/2009_business_risk_report.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2009_business_risk_report/$FILE/2009_business_risk_report.pdf) z dnia 11.03.2010.
21. Trott P., *Innovation Management and New Product Development*, Prentice Hall, Harlow-Milan 2008.
22. Urząd Harmonizacji w Ramach Rynku Wewnętrznego (The Office of Harmonization for the Internal Market, OHIM), *Analizy perspektywiczne rejestracji wzorów przemysłowych, na zlecenie Unii Europejskiej*, OHIM, 2002.
23. <http://www.brief.pl/wiadomosci/in-brief/art1305,wlasnosc-intelektualna-na-wage-zlota.html> z dnia 7.09.2009.
24. <http://www.cerias.purdue.edu> z dnia 25.02.2010
25. <http://www.epo.org/about-us/office/statistics/patent-granted.html> z dnia 30.05.2010 r.
26. <http://www.ibm.com/news/pl/pl/2010/01/28/n484029r34654f02.html> z dnia 3.02.2010
27. <http://www.mg.gov.pl/Gospodarka/Innowacyjnosc/Polityka+innowacyjnosci/Nowe+wyniki+badan+innowacyjnosci+polskiej+gospodarki.htm> z dnia 18.02.2010
28. <http://www.pi.gov.pl/innosupport>;
http://kramarz.pl/?p=/pl/publikacje/portfel_patentowy z dnia 15.02.2010
29. http://www.rsi.org.pl/index.php/pl/Prawa_wlasnosci_intelektualnej/Zarzadzanie_wlasnoscia/46 z dnia 15.02.2010
30. <http://www.wipo.int/ipstats/en/> z dnia 16.03.2010.
31. www.ibm.com/research (US) z dnia 3.02.2010
32. www.stat.gov.pl

Streszczenie

Ochrona własności intelektualnej z punktu widzenia przedsiębiorstw, ich działań zmierzających do budowania oraz umacniania przewagi konkurencyjnej na rynku, nabiera coraz większego znaczenia. Własność intelektualna stała się zasobem strategicznym, który jak pokazują badania i raporty w ostatnich latach, wymaga szczególnej ochrony. Celem rozdziału jest przedstawienie obecnych tendencji w zakresie ochrony własności intelektualnej na świecie, w Europie i w Polsce, a także pokazanie aktualnych zagrożeń bezpieczeństwa własności intelektualnej i korzyści wynikających z jej ochrony. Przedstawiono tu również szereg strategii związanych z ochroną własności intelektualnej, które mogą być wykorzystywane przez współczesne przedsiębiorstwa w celu zabezpieczenia tych ważnych zasobów strategicznych.

Abstract

From a company point of view, it's activities in the field of competitive advantage creation, the role of its intellectual property protection grows very fast. Intellectual property became a strategic asset. Many research and reports show it needs to be protected. The aim of this chapter is to present current trends in intellectual property protection activities both globally and locally – Europe and Poland; to show current threats that may occur when these strategic assets are not protected and opportunities of integrating intellectual property protection in strategic thinking. The chapter also presents different strategies that may be used by today companies to protect their intellectual property.